

עכ"ל, ונראה כוונתו ז"ל דדברי החוס' קאי לתרץ דכיון דהש"ס בחולין נשנה על דברי עולא, ומלי לה בפלוגתא אי חוששין לספק דרוסה או לאו, ואי חוששין לספק דרוסה אזי גם צ"ש לו קוץ במורצן חיישין, וע"ז הו' קשיא להו לחוס' דנימא הושחטה הותרה, דהרי ניקב המורצן לא הו' אלא טריפה.

ולענ"ד קשה מאד תירושו ז"ל דאכתי מה הועיל בזה הלא עדיין קשה דברי הש"ס בחולין דפריך על עולא מאי שנא משתי חסיכות, ומתוך התם איתחזק איסורא. דהא פשיטא דעולא דקאמר יש לו קוץ בוושט אין חוששין שמא הצריא, על וושט ענמו צודאי קאי, דזה לא ניתן להאמר דדוקא על מורצן הוושט קאי ולא אוושט ענמו, וא"כ מאי מתוך הש"ס התם איתחזק הא גם כאן איתחזק, וגם אי נדחק לומר דאיתחזק איסורא חמיר מחזקת איסור, מ"מ בדברי החוס' שם מפורש בהדיא דוושט יש לו חזקת כשרות, (עי' בשו"ת מראה יחזקאל סי' מ"ז מזה).

אמנם לפי דברי ק"ז ז"ל מיושז שפיר דאף דספק נקוצת הוושט הו' ספק בשחיטה דהיא ספק נצילה, מ"מ הכא דמיירי עולא מישז לו קוץ בוושט דהשחטא היא שמא ניקב והצריא, קאמר הש"ס שפיר דלא איתחזק איסורא, דכל שניקב והצריא טריפה הו' ולא נצילה, וצוטר ניחא לפי מה שמפלפל הפמ"ג (במשנ"ז סי' ל"ג ס"ק ד') עם הפנים מאירות (ח"א סי' א') בדעת רש"י בהטעם דקרום מחמת מכה אינו קרום, דהפנים מאירות ס"ל דהטעם משום דקופו לסתור הקרום, והפמ"ג כתב דלא משמע כן ברש"י אלא הטעם הוא משום דלא הו' סתימה דמעיקרא יעיי"ש.

אמנם בדעת החוס' כתב גם הפמ"ג דיש לומר דסוברים דקרום מחמת מכה אינו קרום משום דקופו ליסתר עיי"ש, ולפי"ז יש לומר דחוס' לשיטתם אזלי דאינו קרום משום דקופו ליסתר, ולכן הקשו שפיר דנימא הושחטה הותרה כיון דאין כאן ספק נצילות אלא ספק טריפות.

סימן מא

(מכת"י)

ברין אם יכולים לצאת ידי חובת לחם משנה בלא שמיעת הברכה מפי הבוצע והמסתעף

רע"ד סק"א) בשם ר"ת ומרדכי, והאיך יוצאות אם אינן שומעות ברכת המוציא. אולם אם נדקדק היטב נוכל לומר ששפיר הן יוצאות, דהנה בלא"ה אנו מוכרחין לומר שזה שמוציא את אחרים בלחם משנה, הוא רק בזאת שהאחרים אוכלים מפרוסת המוציא של הבוצע שצנע על לחם משנה כדינא דש"ס (ברכות דף ל"ט ע"ב) דנקט תרי וצנע חד, ובה המה יוצאים ולא בצרכת המוציא מה שהן שומעין, דאי לא חימא הכי תקשה לפי שיטת הט"ז ז"ל בהלכות חנוכה (סימן תרע"ח סק"ב) שלחם משנה דאורייתא היא, האיך יכולים להוציא את אחרים בלחם משנה, אט"ל בצרכה המוציא, הא קיי"ל כל

א. בספר הדרת קודש (תולדות חיי של אה"ז הגה"ק מנחםאל ז"ל) דף י"ט מובא מה ששמעו מפי אה"ז הגה"ק מנחםאל ז"ל שיצא ללמד זכות על מה שלא נהגו הנשים לשמוע ברכת המוציא מפי הבוצע בשב"ק כדי ללכת ידי חובת לחם משנה, וז"ל, הנה לא שמענו ולא ראינו מרצון קשישאי לדיקים וגדולי הדור לדקדק שנשים ישמעו ברכת המוציא כדי ללכת ידי חובת לחם משנה בשבת קודש, ולכאורה יש לתמוה מאוד הלא נשים מחויבות בכל חובת היום כאנשים כמבואר בשו"ע הלכות שבת (סימן רנ"א במג"א סק"א), וגם בלחם משנה המה מחויבות כמבואר בבאר היטב (סימן

מן הצוֹע, הא מדאורייתא אין שייכות הצרכה ללחם משנה.

ועל כרחק צמה שהצוֹע צע על שתי לחם וכלישנא דהש"ס (צרכות דף ל"ט ע"ב - שבת דף קי"ז ע"ב) דנקט תרתי וצנע חדא, ואוכלים המסובין מזו הלחם שצנע עליהם הצוֹע צה המה יולאים ידי חובתם בלחם משנה, ורבותיו הקדושים ז"ל תפסו לעיקר שיטת הט"ז ז"ל דלחם משנה דאורייתא הוא, על כן לא דקדקו על בני ציתם הנשים שיצאו לשמוע ברכת המוציא בשעה שצרכו על לחם משנה.

או אפשר דמשיטת הט"ז הכריחו דגם לשאר פוסקים דס"ל דחיוצ לחם משנה הוא רק דרבנן, כמו המג"א ז"ל שגראה מדבריו דס"ל כן (בסימן רנ"ד סק"ג), שכתב לענין להציל מפני הדליקה, שאם יש לו פת אחד על מזון ג' סעודות, אסור להציל אע"ג דצריך לכל סעודה ככר שלם ולחם משנה מ"מ אינה חובה כל כך, עכ"ל. הרי דס"ל דאינה דאורייתא (ובמחלית השקל שם הראה מקום לדברי הט"ז סימן תרע"ח דס"ל דלחם משנה היא דאורייתא), היא ג"כ [כך] דלהוציא ידי חובת לחם משנה לאחרים הוא צמה שאוכלים מאותו לחם שצנע הצוֹע לא עם הצרכה, דמסתמא לא פליגי הפוסקים בצופן החיוצ של לחם משנה, דלשיטת הט"ז דהיא דאורייתא נאמר דלצאת ידי חובת לחם משנה מן הצוֹע הוא רק [צמה] שיאכל מאותו לחם שצנע הצוֹע, ואין חיוצ שכל אחד ואחד יצנע על לחם משנה, ולשיטת הפוסקים דס"ל דהיא מדרבנן נאמר דעם שמיעת הצרכה יולאים אחרים ידי חובתם, א"כ ע"כ ז"ל דחיוצ לחם משנה הוא שכל אחד יצנע על שתי ככרות, רק עם שמיעת הצרכה של הצוֹע הרי הוא כמו שמצנע כל אחד על הככר של הצוֹע מטעם שומע כעונה, ואין סברא שצוה פליגי הפוסקים אהדדי, דלהפוסקים דס"ל דהוא דאורייתא ע"כ שאין חיוצ על כל אחד לצנע על לחם משנה כנ"ל, ולהפוסקים דס"ל דהוא דרבנן נאמר דהטילו חכו"ל על כל אחד לצנע על לחם משנה, ועל כרחק דמהט"ז הוא גילוי מילתא גם לשאר הפוסקים דס"ל דלחם משנה הוא מדרבנן,

הצרכות חוץ מצרכת המזון מדרבנן, והאיך אפשר דעם הצרכה שהיא מדרבנן יוכל להוציא אחרים ידי חיוצ לחם משנה שהיא דאורייתא לשיטת הט"ז, הא מדאורייתא אין שום חיוצ צרכה וצמה יולאים מדאורייתא, אלא ודאי אית לך למימר דצוה שהן אוכלות מפרוסת המוציא צוה הן יולאות ידי חובת לחם משנה, ואחי שפיר, עכ"ד.

והקשו לי על דברי קדשו של קדושת זקני ז"ל, מדברי שו"ע הרב ז"ל בהלכות שבת (סימן רע"ד סעיף ד') שכתב וז"ל, אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הצוֹע אם הם זקוקים לככרו, דהיינו שאין להם לחם משנה לפני כל אחד ואחד, והם יולאים ידי חובתם צמה ששומעין ממנו ברכת המוציא שמצריך על לחם משנה ואוכלים מאותו לחם משנה כו' עכ"ל, הרי מפורש בדברי שו"ע הרב ז"ל שלצאת ידי חובתם בלחם משנה מוכרחים לשמוע ממנו ברכת המוציא, ובלא זה אינם יולאים. והוא שלא בדברי קדשו של קדושת זקני ז"ל דשמיעת הצרכה אינו מעכב צוה.

ואמרתי שצפשוט אין זו קושיא ותפיקה על קדושת זקני ז"ל, שעיקר כוונתו היה ליישב דעת רבותיו ז"ל שהיה מסתופף בצילם, שראה אצלם שלא היו מדקדקים שבני ציתם הנשים יצאו לשמוע ברכת המוציא בשעה שצרכו על לחם משנה, והיה קשה לו עליהם מדוע לא דקדקו על זה הלא המה מחויבים בכל מילי דשבת כאנשים, והניח דעתו הקדוש צוה שהמה תפסו לעיקר שיטת הט"ז שמצוה דרבנן צהלכות חנוכה (סימן תרע"ח סק"ב) דחובת לחם משנה הוא דאורייתא, ולהט"ז אי אפשר לומר דצרכת המוציא יולאים ידי חובת לחם משנה, דהא כל הצרכות חוץ מצרכת המזון לכולי עלמא וצרכת התורה ליש שיטות המה רק מדרבנן, ומן התורה אין חיוצ צרכת המוציא על הלחם, ואיך אפשר שלצאת ידי חובת לחם משנה זקוקים לצרכת המוציא, הא מדאורייתא אין צרכה על הלחם, והחיוצ לחם משנה דאורייתא הוא רק שצונעים על שתי לחם, א"כ איך אפשר לומר הא לאחרים יולאים ידי חובתם בלחם משנה הוא בשמיעת ברכת המוציא

דהעיקר צוה הוא שיאכלו מהלחם משנה שצנע הצוע, וצוה הם יוצאים ידי חובת לחם משנה לא עם שמיעת ברכת המוציא מן הצוע, שרבותיו היו שרי תורה וצדקם היה לזרר שיטתם לעצמם.

אבל רצינו צעל השו"ע הרב ז"ל נראה שתפס לעיקר שלחם משנה הוא דרבנן, שכתב שם (בסעיף ב') וז"ל וחייב כל אדם לצנוע על שתי ככרות שלימות אחד אנשים ואחד נשים, וסמך לזה שנאמר לקטו לחם משנה וגו' עכ"ל, הרי שכתב בלשונו וסמך לזה, שהיה אסמכתא בעלמא, ולשיטתו ז"ל צ"ל דתחילת תקנתא של חז"ל היה שיצרך כל אחד על לחם משנה, וצרכה מעכב צוה, כלומר שאם שכתב אחד מלצרך על הלחם משנה וצנע כך בלא צרכה, אי אפשר עתה לצרך על הלחם שצנע "ולאחא", שאין יוצא צוה ידי חובת לחם משנה, דאי אמרת שאין הצרכה מעכב לזה א"כ איך אפשר שאחרים יוצאים בשמיעת צרכה מפי הצוע הא הצרכה אין מעכב צוה ללחם משנה, [וא"כ] אין שייכות [הצרכה] ללחם משנה, אלא על כרחך כנ"ל דתחילת תקנתם היה לצרך הצרכה על לחם משנה והצרכה מעכב צוה כנלענ"ד.

ב. ובערוך השלחן (סימן רע"ד סעיף א') ראיתי שתפס לעיקר דלחם משנה הוא דאורייתא, שאחר שהציא המימרא דשבת (דף קי"ז ע"ב) אמר ר' אבא בשבת חייב אדם לצנוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה, סיים וז"ל ונראה שזהו דין חורה ולא אסמכתא בעלמא דצאמת הך לחם משנה מיותר לגמרי כמו שכתבתי עכ"ל, ובסעיף ד' כתב וז"ל גם נשים חייבות לצנוע על שתי ככרות דכל מילי דשבת שוות נשים לאנשים, ולכן המדקדקים נוהגים שהצעל הציט כשנטל ידיו אינו צנע עד שיטלו כל המסובין את ידיהם ויושבין על השלחן, ואז צנע על לחם משנה וכולם יוצאין ידי חובתם צוה עכ"ל, (גם צוה שמעתי שקדושת זקני ז"ל היה מפלפל על זה, דאיך אפשר דמעכב צוה הנטילה הא תקנתם לצרך על כל דבר צודאי הוא תקנה קדומה עוד מימי משה רבינו, ותקנת נטילה היה מאוחר הרבה מימי שלמה או צ"ח דבר).

ואולי אפשר שצמכוון לא הזכיר שהם יוצאים ידי חובתם צוה ששומעין ממנו ברכת המוציא, כמו שמזכיר השו"ע הרב ז"ל והחיי אדם ושאר אחרונים, שכיון שהוא ס"ל דחייב חובת לחם משנה היא דאורייתא, אי אפשר שצרכת המוציא שהוא דרבנן יוצאים המסובין ידי חובתן כנ"ל, אלא שיטת הערוך השולחן הוא שללאת ידי חובתן הסברה שצריך לקצוץ ללחם משנה ההוא שצנע הצוע, ולכן נוהגים שהצעה"צ שנטל ידיו אינו צנע עד שיטלו כל המסובין את ידיהם ויושבים על השלחן כנ"ל, וגם נראה מדבריו ז"ל שהוא רק למנוח מן המוציא, שסיים (בסעיף ד' הנ"ל) וז"ל וכך יש לנהוג כמו שכתבתי שהלחם משנה יהיה רק לפני הצעה"צ, והוא ימתין עד שכל המסובין ישבו על השלחן אנשים ונשים וזהו מנוח מן המוציא עכ"ל, הרי שכתב דזהו רק למנוח מן המוציא.

(אבל איני אומר צורך הכרח ששיטת צעל הערוך השלחן הוא כן שאינו עיקר לשמוע הצרכה, מזה שבבב מלהזכיר שמיעת המוציא ללאת ידי חובתן, אלא כתבתי רק צורך אפשר).

ג. ואיכא לתמוה קצת על דברי שו"ע הרב ז"ל (בסימן קס"ז סעיף י"ח) שכתב וז"ל כל מקום שקציעותם מועלת לזרפם לצרכה אחת מנוח שאחד מצרך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו משום שנאמר צרוב עם הדרת מלך, ומ"מ ראשית הם לקצוץ יחד על דעת שלא להצטרף כמו שיצאצא בסימן רי"ג, ולפיכך נהגו עכשיו לצרך כל אחד לעצמו, משום שההמון לא היו נוהגים להשיט צין שמיעת הצרכה להטעימה, לכן הנהיגו לצרך כל אחד לעצמו, וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם צפירוש בקציעותם יחד שקוצעים על דעת שלא להצטרף ופטורין מהידור זה עכ"ל.

וקשה לכאורה מכיון שלא נהגו האידנא לכוון ללאת בצרכת המוציא של הצוע, ומכוונים דוקא שקציעותם הוא על דעת שלא להצטרף, כדי שיהיו פטורים מהידור של צרוב עם הדרת מלך, א"כ איך אפשר שיהיו יוצאים חובת לחם משנה בשמיעת ברכת המוציא של הצוע, הא הם מכוונים דייקא

שלא ללכת בצרכת הצונע אלא מצרכין צרכה לעצמן, ואיך אפשר שיהא הכוונה לחלחין, שלענין צרכת המוציא מכוונים שלא ללכת בצרכתו, ולענין חובת לחם משנה מכוונים להוציא את עצמם עם צרכתו, ומוכרחים לומר שצאמת אדם צא להוציא את עצמו בלחם משנה, מוכרח להוציא את עצמו גם עם צרכת המוציא, ורבינו בעל שו"ע הרב ו"ל סמך עצמו סתמא כפירושו בכה"ג דאי אפשר בענין אחר, (ולא ראיתי לנהוג כן ולדקדק שאם מוציא את עצמו בלחם משנה שלא יצרך צרכה לעצמו).

ד. ומה שהעיר בזה כבוד אהובי שב"ז הרב הגה"צ מסטראפקאצ שליט"א שהדבר תלוי אם מילי דרבנן מהני לדאורייתא, ומציא שם בשם ספר ליונים לתורה מהגאון המפורסם ר' יוסף ענגיל ו"ל (כלל ל) שהציא רא"י דמזוה דרבנן יש לה שם מזוה גם מן התורה אפילו להקל, ממשה דפרה (פי"ב מ"ד) דתקן המזה מחלון של רצים ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולים פטור כו', מחליקין היו לפני חלון של רצים ודורסין ולא נמנעין מפני שאמרו מי חטאת שעשו מזוה חנין מטמאין.

ופירש הרא"ש, מחלון של רצים. פי' חלונות היו בנויים בכותלי העזרה ובהם היו נוחנים האפר למשמרת, ויש חלון מיוחד להזות על בני אדם שנטמאו בספק טומאה צרה"ר, שאע"פ שהם טהורים מה"ת, היו מקבלין הזאה כדי ללכת את הספק כו': מחליקין היו. כל כך נפלו מי חטאת על הארץ שהיו רגלי בני אדם מחליקין בהם, ולא נמנעו מלדרוס עליהם ולא חשו לטומאת גופן ובגדיהם לפי שכבר נעשית מזוה חנין מטמאים, ונקט חלון של רצים לרבותא דאע"פ שהזה מהם על ספק טומאה צרה"ר חשיב להו נעשה מזוה חנין מטמאים הרא"ש. מבואר איפוא מזה דאע"ג דספק טומאה צרה"ר ספיקו טהור מן התורה ואין לרץ הזאה כלל, ורק מדרבנן הוא לרץ הזאה, עם כל זה חשיבי המים נעשה מזוה חנין מטמאים גם מן התורה להקל שלא יטמאו עוד טומאת מי חטאת, עכ"ל שם.

ראייתו נכונה שזוה שמעינן שמזוה דרבנן יש לה שם מזוה כמזוה דאורייתא, שאם מזין על טומאה דרבנן נחשב שכבר נעשה מזוה חנין מטמאים המים אחר"כ כמו דאורייתא, אבל שעל ידי חז"ל יתחדש דין חדש וישתנה הדין מדינא דאורייתא, זה אי אפשר ואין לו שחר לומר כן, כנידון שלנו דאם נאמר שלפי דינא דאורייתא חובת לחם משנה על כל גברא וגברא שיהא צידו [בשעת הצניעה] שתי לחם, א"כ אין לו מציאות שאחד יוצא ע"י חצירו (בשלמא צמזוה דאורייתא שתלוי בצמירה כמו קידוש היום או צרכת המזון, יוצא מטעם שומע בעונה שהוא ממע כעושה המזוה בעצמו, אבל במידי דאין תלוי בצמירה איך יוצא ע"י חצירו אי מוטל עליו לעשות המזוה בגופו), ועל ידי מה שתיקנו חז"ל צרכה נסתלק מעליו המזוה שהטילה עליו התורה על גופו שיהא לכל אחד שתי ככרות בשעת הצניעה, זה וודאי אינו, שכיון שמן התורה אין שייכות הצרכה להצניעה, האיך נסתלק מעליו החיוב שהטילה התורה על כל אחד שיהא צידו שתי ככרות בשעת הצניעה, ועל כזה נאמר להחמיר על דברי תורה אמרו ולא להקל על דברי תורה.

ה. הן אמת שלפי דברי קדשו של קדושת זקני ז"ל נוכל לומר דהא דיוצאין המסובין צמה שאוכלים מן הלחם שצנע הצונע הוא מטעם שליחות, שהצונע הוא שליח מן המסובין כולם לצניעה, והיו ליה כאלו צנעו צעמם על שתי לחם מטעם שלוחו של אדם כמותו, כמו שחיתת הפסח דאמרה התורה הקדושה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, [ודרשין מיניה] וכי כל הקהל כולם שוחטים והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו, כדאיתא בריש פרק האיש מקדש (קידושין דף מ"א ע"ב) צבוגיא דשליחות, אולם אינם מחויבים משום זה להיות כולם שם בשעת הצניעה, כשליח דעלמא ששולח שליח לעשות [שום דבר] בצדו, כגון שחיתת הפסח והפרשת תרומה, דהוי כאלו עשאו בעצמו, ולא מצינו בשחיתת הפסח שהמשלח

(א) ועי' בסוף אות ח' מה שמביא בזה בשם הרה"ק מבוטשאטש זצ"ל בספרו אשל אברהם סי' רע"ד סעיף א' עיי"ש.

לרין שיהא שם בשעת השחיטה, דהא עמא שחל שצעי שלו בערב פסח משלח קרבנותיו, אף דאי אפשר לו להיות שם בשעת שחיטת פסחו.

[מיהו] הא מינח לדרך דברי קדשו של קדושת זקני ז"ל [דס"ל] שאין מחויבים להיות שם בשעת הצליעה, אבל אם נסבור דאין יוצאים ידי חובת לחם משנה מהבוצע רק אם היה שם בשעת הצליעה ובשעת הצרכה, לפי סברא זו על כרחך מוכרחין לומר שהתורה הטילה החובה של לחם משנה שיהיה בוצע בעצמו, כמו תפילין וציצית ולולב, א"כ הוי מצוות לחם משנה מצוה שבגופו ממש, ובמצוות שבגופו אי אפשר לעשות שליח לחצירו, כידוע מחוס' רי"ד ריש פרק האיש מקדש (קידושין דף מ"ג ע"ג ד"ה שאני) וההפסד מהקנה"ח (ח"מ סימן קפ"ד סק"א) דשלוחו של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשייה דאז הו"ל מעשה שלוחו כמותו, אבל במידי דממילא דליכא עשייה לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו, ומציא ראי' לזה מהרא"ש ז"ל, ומשום הכי נפסק וקידושין וגירושין הו"ל מעשה השליח כמותו וכאילו הוא בעצמו שחט את הפסח כו', אבל בתפילין כשהשליח מניח התפילין [אה"נ] דהנחה זו שהוא עשייה חשוב כאילו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח תפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו דאין גוף השליח כגוף המשלח כיון דמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות כו' עיי"ש.

בן הדצר בענין חובת לחם משנה אם היה החיוז על כל אחד ואחד שיהיה בוצע האין מועיל שליחות, [ואף אם יהא שם בשעת הצליעה וישמע הצרכה מפי הבוצע, מ"מ] מה יוסיף חת כח צמה שיהא שם בשעת הצליעה [וישמע הצרכה מפי השומע], הא בודאי לא ניתן להאמר שאם שומע צרכות תפילין מחצירו שיוכל להוציא את עצמו עם הצרכות ולפטור מהנחת תפילין, בודאי ח"ו לומר כן, [וא"כ] הכא נמי במצוות לחם משנה אם [נאמר] דהוא מצוות שבגופו ממש, איך יכול להוציא את עצמו בשמיעת צרכת המוציא על הצליעה מחצירו.

ועיין בסוכה (דף מ"א ע"ב) דאיתא שם בגמרא מנא הני מילי [דאין אדם יוצא בלולבו של חצירו.

רש"י דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ציד כל אחד ואחד, ע"כ. ומתמה הכפות חמרים (ד"ה גמ' ומנה"מ) וז"ל, אמנם קשה לי אמאי אינטריך קרא ללשון רבים לומר לך שתהא לקיחה ציד כל אחד ואחד, והלא במצוות שבגופו של אדם כגון תפילין וחליצה ומקיעת שופר לא מצי אינש למעבד שליח בעדו, ושלוחו של אדם כמותו אינו אלא בקידושין וגירושין או הפרשת תרומה או שחיטת הפסח דאינו בגופו של אדם כדאיתא בהאיש מקדש, ומהיכי תיתי בלולב דמצי אינש למיעבד שליח שיקח אחד בעד כולם, דאינטריך קרא לומר ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה ציד כל אחד ואחד, עכ"ל.

ועיין בערוך לנר שם (ד"ה גמ' שמהיה) שחירץ [קושית הכפות חמרים] דאי לאו דגלי לן קרא ולקחתם לשון רבים הוה אמינא דמצוות נטילת לולב הויה כמעשה הקרבנות של ליצור וכניסוך המים של חג שעושין צ"ד בעד כל ישראל, עכ"ל. וזה ודאי אין שייך במצוה של לחם משנה, וא"כ אי הציווי דלקטו לחם משנה הוא על כל אחד ואחד לבצוע בעצמו, א"כ הויה מצוה שבגופו ואיך יוכל חצירו להוציא את עצמו עם צליעת חצירו הרי במצוות שבגופו לא מצי אינש למיעבד שליח, אלא על כרחך דדברי קדושת זקני ז"ל שהציווי הוא או שיאכל מאותו לחם שנצטע על שחי לחמים שלמים, או ענין הציווי הוא כשחיטת הפסח ואינו דוקא בגופו, כנ"ל.

ו. והנה במגן אברהם הלכות פסח (סימן חל"ד סק"ט) על מה שכתב בשו"ע דשלוחו יכול לבטל, מציא בשם ד"מ שכתב בשם מהרי"ל שצריך שיעמוד אללו, וכמו שכתב בסימן תרע"ו (סק"ד), וכתב שם המחזיק השקל דכוונת המג"א, ממה שכתב שם בשם הב"ח דאי מדליק נר חנוכה לאשה תעמוד האשה אללו בשעת צרכה, דמצוה שהיא חובת הגוף קשה לעשות ע"י שליח (לאפוקי הפרשת תרומה וכדומה דהוי חובת התבואה), לכן עכ"פ תעמוד אללו ה"ה הכא עכ"ל, [והנה הא] פשיטא דאין כוונת המג"א והב"ח שהוא חובת הגוף ממש כמו תפילין וכדומה, דאז בודאי אין [מועיל] שליחות

הצית עומד שם הרי הוא כמו שמדליק צעל הצית צעלמו.

ובל זה אין לו שייכות לענייניו בלחם משנה, דאם תאמר דמאזות הצליעה על לחם משנה הוא רמיא על כל אחד ואחד, א"כ הו"א מלוא שגופו ממש, ובודאי לא היה מועיל [צוה] אפילו [אי היה] עומד שם בשעת הצרכה ובשעת הצליעה, ועל כרחק כנ"ל כדברי קדשו של קדושת זקני ו"ל, או דהמלוא הוא רק שהמסובין יאכלו מהלחם משנה שצנע הוצנע על לחם משנה, או מטעם שליחות כשחיתת הפסח דלא מלינו שם שיטריך לעמוד שם בשעת שחיתת השליח כנלענ"ד.

ז. והנה צוה ראיתי דעת קדושת זקני ו"ל שלא ניח ליה צמה שיש נוהגין צאם אין לאיש די לחם משנה לכל אחד, תופס כל אחד הלחם משנה בידו בשעת צרכה, וסוברים כיון שתפסו בידם הלחם משנה אף שאין הוצנע רק אחד, הוי ממש כצנעו הם על לחם משנה שלימים. ודעתו הקדושה מה שלא ניח ליה צוה, נראה דכיון דעיקר המלוא הוא הצליעה, שינקוט בידו תרתי ויצנע חדא כלישנא דהש"ס, א"כ מה יוסיף תת כח להמלוא צמה שתפסו בידו כיון שלא צנעו צעמם. ואולי יש להסתפק אם אינו חשש הפסק בין צרכה לטעימה צהמחנת הפריסה מן הוצנע, ועיין בשו"ע או"ח סי' קס"ז סעיף ו' ובמג"א שם ס"ק י"ט.

ח. עוד נראה לענ"ד להוסיף ראי' לדברי קדושת זקני ו"ל דשמיעת צרכת המוליא אינו מעכב מלצאת ידי חובת לחם משנה, ממה שכתב המג"א (סי' רע"א ס"ק י"א) על מה שכתב הרמ"א שם (סעיף ה') דאדם ששכח לקדש עד לאחר שצריך צרכת המוליא וזכר קודם שאל יקדש על הפת ואח"כ יאכל וז"ל פירוש שלא אכל עדיין פרוסת המוליא ועיין סעיף ד' ומ"מ צריך להביא לפניו לחם משנה ולא הוי הפסק כמ"ש סימן קס"ז סעיף ו' ועיין סעיף א' בהג"ה שם עכ"ל, ופירש המחצית השקל

עיקר הכונה דכיון דחזינן דאין המצוה על כל אחד ואחד לבטל, אלא בביטול בעה"ב סגי, מבואר דלא הוי מצוה שגופו ממש.

אפילו אם יעמוד המשלח אצלו כנ"ל, [אלא הכוונה] רק לאפוקי שהוא אינו כמו הפרשת תרומה דלא הוי רק חובת מצוה, אלא ציטול חמץ והדלקת נר חנוכה הוא חובת ורמיא המלוא על הגזרה.

וא"כ לכאורה לפי זה בלחם משנה גם כן אם נאמר דמה שמוציא את עצמו מחצירו הוא מטעם שליחות כנ"ל, היה ג"כ מן הנכון שיעמדו בני ביתו אצלו בשעת צרכה, ואכתי אין מתיישב כעת דעת רבותיו הקדושים ו"ל של קדושת זקני ו"ל [דלא דקדקו על זה].

ויש ליישב דלכאורה קשה להצין לפענ"ד למה צאמת יטריך לעמוד אצלו, ממה נפשך אם נחשב ציטול חמץ והדלקת נר חנוכה כמאזות שגוף ממש, [הרי] אינו שייך שליחות צוה ואינו מועיל כלום צמה שיעמוד [אצלו] בשעת הצרכה, ואם לא נחשב למאזות שגופו ממש למה יטריך שיעמוד אצלו.

והנראה לפענ"ד דתרי עניני מאזות שגופו נינהו, הא' מאזות שגופו ממש כמו תפילין וכדומה שהתורה הקדושה הטילה על כל אחד ואחד להניח תפילין, צוה וודאי אינו מועיל כלום לעשות שליח, אפילו [אם] יעמוד אצלו בשעת צרכה ועשיית המלוא, וענין הב' כמו ציטול חמץ דהציווי לא רמיא על כל אחד ואחד [לצטל חמץ], דאם אין לו חמץ צודאי אינו חייב לקנות חמץ שיהיה לו חמץ לצטל, רק קצת דמיון הוא למאזות שגופו, דסוף סוף החמץ אינו שלו והמלוא הוא על צעל החמץ, ולזה מהני שיעמוד הוא אצל השליח המצטל והרי הוא כמו שמצטל צעלמו.

ובמו כן הוא ג"כ צנר חנוכה דהוא דומה קצת למאזות שגופו אצל אינו מלוא שגופו ממש, דהמלוא לא רמיא על כל אחד ואחד להדליק, דצנר אחד איש וציתו סגי מעיקר הדין, ורק דמיון קצת איכא למאזות שגופו דהמלוא רמיא על הצעל הצית וסוף סוף השליח אינו צעל הצית, ולזה סגי כנ"ל לעמוד שם בשעת צרכה ועשיית המלוא, וכשצטל

(ב) עי' במג"ח (מ"ט א"א) שנסתפק בזה דאולי יש ענין שיהיה לו חמץ בביתו ער"פ שיהיה לו מה לבטל, עיי"ש. אמנם נראה דכאן

שם את דבריו וז"ל ועיין סעיף ד'. ר"ל דהא בסעיף ד' כתב דאם עומד צאמנע סעודה צריך לפרוס מפה ולקדש על היין, אלא ע"כ יש לומר דכאן מיירי שאפילו פרוסת המוציא לא אכל עדיין, ואם נאמר שיקדש על היין יהיה צרכה המוציא לצטלה, דהא לאחר הקידוש יהיה צריך שוב לחזור ולברך המוציא דהא הפסיק בין צרכה המוציא לאכילה ע"י הקידוש לכן יקדש על הפת: ולא הוי הפסק. ר"ל מה שימתין או יצוה שיצאו לו לחם משנה דכיון שהוא צורך סעודה לא הוי הפסק כמ"ש ס' קס"ז עיי"ש: ועיין סעיף א' בהגה שם. ר"ל כיון ששכח שהוא שבת צלי ספק מתך הלחם כדרכו בחול ואין ראוי לצרף ללחם משנה אלא א"כ שהחמיכות עדיין מדונקות כל כך שאם אוחז בפרוסה הקטנה עולה הגדולה עמה שאז עדיין נקרא שלם לענין לחם משנה עכ"ל.

והשתא אי ס"ד דצרכה המוציא על הלחם משנה מעכב שאין יוצאים ידי חיוב לחם משנה בלא צרכה המוציא על הלחם משנה, מאי אהני לן מה שמציא לפניו השתא לחם משנה הלא השתא אינו מצרך על הלחם משנה שמציא לפניו, דמהאי טעמא מקדש על הפת ולא על היין כדי שירויח שלא יהיה צרכה המוציא שצריך מקודש לצטלה, וא"כ מאי מהני מה שמציא לפניו לחם משנה אם אינו מצרך עליהם צרכה המוציא, ועל כרחק כדברי קדושת זקני ז"ל דצרכה המוציא על הלחם משנה אינו מעכב מלצאת ידי חובת לחם משנה.

ואם נאמר [דאף] השיטות דס"ל ששמיעת הצרכה מעכב, מודים שלעצמו יוצא אף אם לא היה לו כוונה בהצרכה על לחם משנה, כיון שעושה מעשה הצניעה על לחם משנה בעצמו בכוונה על הלחם משנה די צוה, והם לא מיירי אלא צבא להוציא אחרים בלחם משנה, שכיון שהם לא עושין שום מעשה על כן צריכים לכיון להוציא עצמם בלחם משנה, על דרך החילוק שכתב רבינו יונה בצרכות (דף ו' ע"א מדפי ה"י) וז"ל דאפילו מי שסובר דמנאות אינן צריכות כוונה, הני מילי בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה, כגון נטילת

לולב דאמרינן מדאגבהו נפק ציה וכן כל כיוצא בזה, אבל במנאות שתלויה בצמיירה בלבד ודאי צריכה כוונה שהאמירה הוא בלבד וכשאינו מכיון בצמיירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמנאות עכ"ל, ולכן המג"א דמיירי שצב להוציא את עצמו בלחם משנה, כתב שפיר דיוצא בזה שמציא לפניו לחם משנה בלא צרכה המוציא.

אמנם צאמת לא דמי ענין מנאות צריכות כונה לכאן, דשם איירינן בחדם העושה מנאה בעצמו אם יוצא בלא כוונה או לא, בזה חידש רבינו יונה ז"ל דאפילו למ"ד דמנאות אינן צריכות כוונה הני מילי במנאות שיש בהן מעשה כמו נטילת לולב וכיוצא בו שאמרו מדאגבהו נפיק ציה, דהמעשה של המנאה עומד במקום הכוונה, אבל במנאות שתלוי בצמיירה לבד ודאי צריכה כוונה, שהאמירה הוא בלבד וכשאינו מכיון בצמיירה ואינו עושה מעשה הוי כמי שלא עשה שום דבר מהמנאות.

אבל צנידון דהכא צבא להוציא אחרים בלחם משנה, אי אמרינן דמחמת שהצוצע עביד מעשה הצניעה על לחם משנה יוצא בזה המנאה של לחם משנה אף בלא צרכה המוציא, דהמעשה של הצניעה עומד במקום צרכה המוציא, א"כ למה אינם יוצאים אחרים בצניעתו של הצוצע על לחם משנה, הא הצוצע נעשה שלוחם להוציא אותם ושלוחו של אדם כמותו והרי הם כמותו, וממה נפשך אם הוא יוצא לעצמו בלא צרכה המוציא למה לא יצאו המסובין ג"כ, ואם הם לא יוצאים למה יצא הוא, ואם יש הוה אמינא לחלק הוי ליה להמג"א להזכיר חילוק זה ולומר צמה דברים אמורים צבא להוציא את עצמו בלבד, אבל אם מוציא אחרים בלחם משנה אינם יוצאים צב"ג דהכא [שלא שמעו צרכה המוציא על לחם משנה] בלחם משנה שלו, וצריכים להציא לפנייהם לחם משנה השתא כדי שיצרכו צרכה המוציא, וכן בשו"ע הרב ז"ל וכל העומדים בשיטתו מציאים בקתמא דברי המג"א ולא חילקו בין צבא להוציא את עצמו בלבד בחובת לחם משנה בין צבא להוציא אחרים.

וא"ב נראה בפשיטות שהשיטות הסוברות דשמיעת צרכה המוציא לחובת לחם משנה הוא לעיכובא,

לעצמו זכרת המוציא, שעל זכרת המוציא הזאת
בשזיל זכרת הנהנין לא נעשה שליח להוציאם,
ולפי"ו שוב לא קשה מידי מה שכתבתי [באות ג']
שיש לתמוה קצת על רבינו הרב בשו"ע שלו, דכיון
שכתב (בסי' קס"ו סעיף י"ח) דלא נהגו האידנא
להוציא את עצמן בזכרת חזירו ומזכרין כל אחד
לעצמו, איך נוכל להוציא עם זכרת המוציא לחוצה
לחם משנה וכי יש כוונה לחזקין, דלפי מה שכתב
באשל אברהם שפיר מהני. אבל עדיין הראיה
שאמרתי לדברי קדושת זקני ז"ל מהמג"א לא
נסתרה ואדרבה נתחזקה [דאי תימא דכלא שמיעת
הזכרה מפי הבורע אינם יוצאים ידי חוצה לחם
משנה] א"כ איך מהני מה שמציא לפניו השתא לחם
משנה אם אינו מזכר עליהם זכרת המוציא בשזיל
חוצה לחם משנה, שהוא על הצניעה קודם הנחת
אכילה.

כל מה שכתבתי לא [כתבתי] ח"ו לפלפל על
הפוסקים הנ"ל שאנו נמשכין אחריהם ומפיהם
אנו חיים, ובודאי טעמם ונימוקם עמם, רק באתי
להוסיף ראי' לדברי קדושת זקני ז"ל שהסביר
שיטתם של רבותיו ז"ל שהיו שרי חורה, שלא יקשה
עליהם על מה שלא נהגו לדקדק על בני ביתם
הנשים שישמעו מהם זכרת המוציא וצניעתן על
הלחם משנה לזאת ידי חוצתן, דהלא הן מחויבות
בחוצה לחם משנה כאנשים, ועל כרחך דשיטתם הוא
דלא כהפוסקים הנ"ל.

סוברים דזכרת המוציא על לחם משנה הוא תקנת
חז"ל על הלחם משנה כמו זכרת קידוש על היין או
על הפת, שכלא זכרת המוציא על הלחם משנה
אינם יוצאים ידי חוצה לחם משנה, וקשה לשיטתם
כנ"ל דאם נימא הכי למה מהני מה שמציא לפניו
השתא לחם משנה, הא אינו מזכר זכרת המוציא על
הלחם משנה שמציא לפניו, שהרי צריך זכרת
המוציא מקודם שזכר שהוא שבת, אלא על כרחך
מוכח מזה שזכרת המוציא על לחם משנה אינו בא
בשזיל חוצה לחם משנה.

שוב הראני אצרך אחד מתלמידי ישיבתנו הקדושה
באשל אברהם (מהרה"ק מצוטטשטש ז"ל, סי' רע"ד
סעיף א') שכתב וז"ל יוצאים ידי חוצה לחם משנה
בשמיעה גם שהזכרה על נהנין אינו יוצא ידי חוצתו
ומזכר צפני עצמו, מ"מ מצוה לחם משנה על
הצניעה קודם הנחת האכילה מהני בכך שליחות,
ומהני גם קודם נטילת ידים שהרי יכול לצרך
המוציא על פחות מכזית בלא נטילת ידים עיי"ש.
(אם כי מלשון המשנה ברורה סי' רע"ד ס"ק צ'
נראה דס"ל דאם מוציא אחרים בלחם משנה צריך
להוציאן ג"כ עם הזכרה ודלא באשל אברהם
עיי"ש)

הנה הרה"ק מצוטטשטש ז"ל ס"ל ככל הני שיטות
סוברים דשמיעת זכרת המוציא יוצאים
אחרים ידי חוצה לחם משנה, ואפילו הכי יכול לצרך

סימן מב

בדין שומע בעונה

ואף דאית לן כללא בש"ס (מנחות דף י"ח ע"ב - ק"ג
ע"ב ועוד) דכל שאינו ראוי לצילה צילה מעכבת
בו, וא"כ האי אלם שאינו יכול לדבר ולהוציא את
עצמו במצוות קריאת שמע, הו"ל למימר דאינו יכול
לזאת גם בשמיעתו מפי אחר דהוי כאינו ראוי
לצילה. מ"מ נראה לי דשפיר יוצא ידי חוצתו אם

א. בשו"ת שאגת אריה (סי' ו') העלה דאף דאלם
אינו יכול לזאת ידי חוצה קריאת שמע בהרהור
כיון דהרהור לאו כדיבור דמי, מ"מ מחויב הוא
לשמוע קריאת שמע מפי אחר המחויב בדבר וזה
יוצא ידי חוצתו, דהא קיי"ל (בסוכה דף ל"ח ע"ב)
שומע כעונה דמי.